

Till minne av

Karin Kock

1891–1976

Kirsti Niskanen, professor emeritus
Historiska institutionen, Stockholms universitet

Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA)

Till minne av

Karin Kock

1891–1976

Presenterad på Kungl. Ingenjörsvetenskaps-
akademiens högtidssammankomst 2025

Kirsti Niskanen, professor emeritus
Historiska institutionen, Stockholms universitet

Innehåll

Förord 5

Introduktion 7

Offentlig intellektuell 7

Familjebakgrund och studier 10

Vetenskaplig mångsysslare 14

Förutsättningar för karriärval 17

Vetenskap och politik i förening

– *Kvinnoarbetet i Sverige* 20

Privatlivet som stöd

och begränsning 29

Källor och litteratur 33

Förord

Varje år publicerar Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) en skrift till minne av en eller flera personer vars bidrag till svensk vetenskap, ingenjörsvetenskap, ekonomi eller industri var av särskild vikt under deras tid.

De som porträtteras måste ha varit födda för minst 100 år sedan. Skriften publiceras i samband med IVAs årliga högtidssammankomst.

Minnesskriften 2025 tillägnas Karin Kock (1891–1976) för att hon på ett unikt sätt lyckades göra en mångfacetterad karriär utan att ha samma kollegiala och institutionella stöd som männen runt henne. Hon var den första kvinnan som gjorde karriär som akademisk nationalekonom, blev docent i nationalekonomi och fick professors namn, utnämndes till det första kvinnliga statsrådet, och var den första kvinnan att bli chef för en större statlig myndighet, Statistiska Centralbyrån. Klokhet, kunskap, klarhet, skarpsinne, sakkunnighet, noggrannhet, respekt är ord som väl beskriver vad Karin Kock åstadkom.

Vi vill rikta ett uppriktigt tack till professor emeritus Kirsti Niskanen för den tid och ansträngning hon har lagt på 2025 års minnesskrift.

Sylvia Schwaag Serger
IVAs vd

Lars Börjesson
Ordförande i medaljkommittén

Svensk Damtidning

Nr 17
18 april 1947
Pris 30 öre

En historisk dag

Sveriges första kvinnliga
statsråd Karin Kock och
statsminister efter avslutad
kanselj

Foto: Johan Norberg, Göteborg

*Erik Arbin:
Fyra ögon—eller sex
Sven Stolpe:*

Karin Kock och Tage Erlander efter avslutad konselj (omslag, Svensk Damtidning, 1947).

Introduktion

Utanför den akademiska världen är Karin Kock förmodligen främst känd för att hon var den första kvinnan som tog plats i en svensk regering. Kock var konsultativt statsråd och folkhushållningsminister i två av Tage Erlanders regeringar under 1947–1949. De politiska utnämningarna var dock endast en fotnot i hennes långa akademiska och tjänstemannakarriär. Framför allt var Karin Kock nationalekonom. Hon disputerade i ämnet vid Stockholms högskola 1929, blev docent 1932 och tilldelades av regeringen en personlig professur 1945. Kock var även statistiker och avslutade sin professionella bana som överdirektör för Statistiska centralbyrån 1950–1957. Även då var hon den första kvinnan i Sverige att utnämnas till chef för ett så stort statligt verk.

7

Offentlig intellektuell

Karin Kock var i flera avseenden en pionjär. Hon gjorde en akademisk och tjänstemannakarriär på hög nivå under en tid då motståndet mot att släppa in kvinnor på höga positioner inom vetenskap, politik och statlig förvaltning fortfarande var starkt. Under mer än tre decennier var hon dessutom en ledande aktör i sin tids kvinnorörelse, framför allt i akademiska kvinnors och yrkeskvinnors föreningsrörelse, både i Sverige och interna-

Karin Kocks arbetsplats: Stockholms högskola, Socialvetenskapliga institutet på Odengatan, 1930-talet.

tionellt. Då samarbetade hon med, bland andra, Alva Myrdal och den kända socialreformatorn och politikern Kerstin Hesselgren som var en av de första fem kvinnorna som valdes in i riksdagen efter rösträtsreformen 1918–1921.

I likhet med sina generationskamrater i den nationalekonomiska gruppering som är känd som *Stockholmskolan* var Karin Kock en *offentlig intellektuell*. Termen syftar på en akademisk specialist som vill påverka samhället genom att kommunicera sin expertkunskap till politiker, beslutsfattare och lekmän utanför det egna specialistområdet. I det avseendet följde hon och hennes kollegor – varav Gunnar Myrdal, Bertil Ohlin och Erik Lindahl tillhör de mest kända – en tradition som stakats ut deras lärare och mentorer vid Stockholms högskola. Nationalekonomerna Gustav Cassel och Gösta Bagge och ekonomhistoriken Eli Heckscher var alla flitiga deltagare i samhällsdebatten, medverkade i statliga utredningar och anlätades som rådgivare och experter inom näringslivet och i olika politiska sammanhang under sina aktiva år mellan 1910- och 30-talen. Den yngre generationens ekonomer följde i deras spår och än i dag är svenska nationalekonomer internationellt kända för att spela en viktig roll i samhällsdebatten.

I tillägg till en omfattande vetenskaplig produktion medverkade Karin Kock som ledare och sakkunnig i ett stort antal statliga utredningar. Hon anlätades av regeringen att företräda Sverige på internationella politiska arenor, bland annat i FN-organet ECE (Economic Commission for Europe) under 1947–1960, där hon var ordförande under 1950–1953. Som överdirektör för SCB representerade Kock Sverige i det internationella samarbete som efter andra världskriget inleddes av Förenta nationerna och som syftade till att koordinera

insamling, bearbetning och publicering av statistik för att skapa underlag för internationella jämförelser. Kock invaldes som ex officio-medlem av Conference of European Statisticians, hedersledamot av Svenska statistiska föreningen och ledamot av American Statistical Organisation.

Familjebakgrund och studier

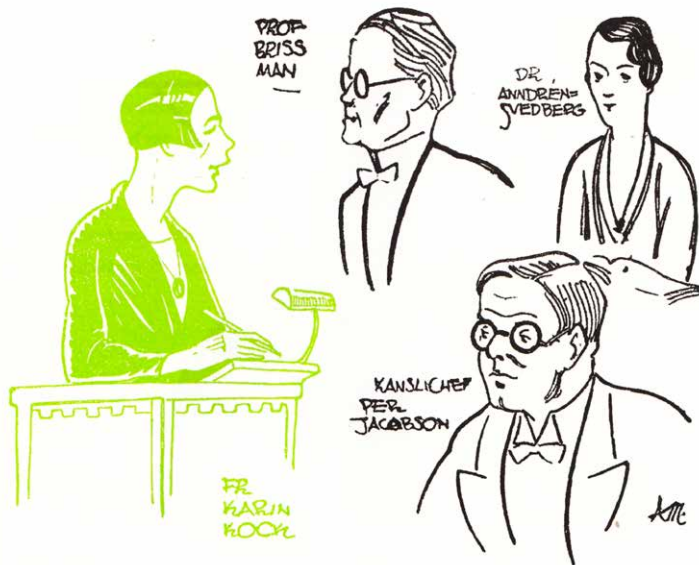
Karin Kock föddes 1891 i en liberal medelklassfamilj i Stockholm. Hon var det näst yngsta av Anna och Ernst Kocks sex barn, fyra flickor och två pojkar. Båda föräldrarna var starkt färgade av 1880- och 90-talens liberala strömningar, engagerade i bildningsfrågor, den kooperativa rörelsen och andra sociala frågor, inklusive kampen för allmän rösträtt. Ernst Kock var tulltjänsteman, pionjär i tjänstemännens fackliga organisering och hann avancera till övertulldirektör strax före sin bortgång 1913, 53 år gammal. Anna Kock var konstnärligt begåvad och hade drömt om att studera arkitektur, men fick ge överge de drömmarna när familjen växte. Alla barnen Kock gick i den tidens reformpedagogiska skolor. Karin tog studenten från Whitlockska samskolan år 1910. Skolan som grundats av kvinno-sakskvinnan och pedagogen Anna Whitlock, hade en för sin tid radikal utbildningsplan – samundervisning för flickor och pojkar, inga betyg i de första klasserna, inget katekesplugg, läxfria måndagar, kort skoldag på lördagar. Tidens idéer som Ellen Key, Anna Whitlock och lärarinnorna förespråkade ventilerades i skolan. Barnen diskuterade kvinnans

ECE:s (Economic Commission for Europe) vårsession 1947. Karin Kock i mitten i vit knytblus, till vänster om Sovjetunionens representant.

politiska rösträtt och sociala reformer, på lördagar hölls föredrag och eleverna fick praktisera socialt arbete. Karin Kock ger bilden av Kocks som en läsande, debatterande och något bohemisk medelklassfamilj: "Vad pappa och mamma talade om så mycket hemma, fortsatte skolan att levandegöra", mindes Kock på 1950-talet i en minnesskrift över sin far.

Karin Kock var intresserad av matematik och påbörjade studier i ämnet vid Stockholms högskola. Hon fick avbryta dem då familjen inte hade råd att bekosta hennes uppehälle, varför hon tog anställning som statistikbiträde vid Stockholms stads statistiska kontor. När hon återupptog studierna 1915 kombinerade hon statistik med nationalekonomi – en ovanlig kombination för en kvinna under denna tid. Kock blev uppmärksammas av sin lärare Gustav Cassel – professor vid Stockholms högskola och på sin tid en internationellt känd nationalekonom med finansmarknadsfrågor som specialitet. På Cassels uppmuntran fortsatte hon efter filosofie kandidatexamen 1918 att doktorera. Cassel stödde henne och hjälpte henne att få en tjänst som statistiker och marknadsanalytiker på Skandinaviska kreditaktiebolaget – den tidens största affärsbank i Stockholm. Kock fick då arbeta med sin avhandling på deltid – på kvällar, helger och semestrar – med Cassel som handledare. Hon specialiserade sig på Cassels intresseområden och gjorde med hans hjälp och uppmuntran två studieresor till London där hon följde undervisningen vid London School of Economics och träffade brittiska experter på sitt forskningsområde. Kock presenterade en licentiatavhandling 1925 och disputerade 1929 med Sven Brisman, professor vid Handelshögskolan, som första opponent. Avhandlingen, *A Study of Interest Rates*, behandlar räntevariationerna på de brittiska, amerikanska och svenska

Nya Dagligt Allehanda rapporterar från Karin Kocks disputation den 23 februari 1929: "Räntor och lån under vetenskaplig debatt: en nationalekonomisk dragkamp. Snapshots från lördagens doktorsdisputation vid Högsolan".

räntemarknaderna och var den första av Stockholmsekonomernas arbeten som publicerades på engelska. Enligt bedömare idag hörde den till de första arbeten på sitt fält som analyserade räntestrukturer och kopplade penningpolitikens genomslag på prisnivån till räntestrukturen.

Disputationen och avhandlingens mottagande blev en besvikelse för Kock. Avhandlingen tilldelades det näst lägsta betyget "Icke utan beröm godkänt" vilket gjorde att Kock inte kvalificerade sig för en docentur vid högskolan, något som annars var kutym vid denna tid. Det låga betyget var i praktiken en signal om att disputanden inte borde göra anspråk på en akademisk karriär.

Vetenskaplig mångsysslare

Trots besvikelsen över avhandlingens mottagande, gav Karin Kock inte upp sina vetenskapliga ambitioner utan fortsatte meritiera sig. Hennes vetenskapliga produktion kan tidsmässigt delas i tre perioder. Den första sträcker sig från 1928 till ungefär 1938 då hon trädde in som professorsvikarie för Gösta Bagge, som blivit ledare för Högerpartiet, och för Gunnar Myrdal som flyttat till USA. Förutom doktorsavhandlingen publicerade hon under denna period sitt teoretiskt sett viktigaste arbete, bidraget till den så kallade Kvinnoarbetskommitténs slutrapport *Kvinnoarbetet i Sverige* (1938). Före det, i början av 1930-talet när hon var

utesluten från positioner vid Stockholms högskola, arbetade hon som fristående forskare och ekonomijournalist. Hon publicerade ett antal beställningsarbeten som demonstrerade hennes kompetens inom bank- och företagshistoria. *Svenskt bankväsende i våra dagar* (1930), en översikt över den svenska kreditmarknadens institutioner, penningmarknaden och räntesättningen samt av Riksbankens politik, kom till på uppdrag av Kooperativa förbundet. Boken blev en framgång, gavs ut i två upplagor och användes som lärobok på universitet, högskolor, handelshögskolor och bank-kurser. Kock anlätades även att skriva en minnesskrift till Skånska privatbankens 100-årsjubileum (*Skånska privatbanken*, 1931). Den åtföljdes av ytterligare en bankhistorik, *Smålands bank 1837–1937* (1937) samt en företags-historik, *Skånska cementaktiebolaget* (1932). Dessa arbeten meriterade henne till en docentur, och hade alla en ekonomisk-historisk inriktning vilket gör att Karin Kock även kan betraktas som en kvinnlig föregångare i ämnet Ekonomisk historia.

Under den andra perioden, från slutet av 1930-talet tills hon blev statsråd 1947, arbetade Karin Kock i huvudsak med undervisning och utredningsuppdrag. Den tredje perioden, då Kock åter ägnade sig åt forskning, inföll när hon gått i pension. Hon skrev då två stora beställningsarbeten, *Kreditmarknad och räntepolitik I-II* (1962) samt *International Trade Policy and the GATT between 1947–1967* (1968). Den sistnämnda kom till på uppdrag av Institutet för internationell ekonomi vid Stockholms universitet där Gunnar Myrdal blivit professor. Från dagens utgångspunkt kan den betraktas som ett av Kock mest intressanta arbeten. Boken beskriver GATTs förhistoria, tillkomst och verksamhet och avslutas med en beskrivning av de välkända förhandlingsrundorna om tullpolitik på

1950- och 60-talen (Dillon- och Kennedy-rundorna). I dess avslutande kapitel drar Kock slutsatsen att jordbruksprotektionismen är handelsliberalismens smärtpunkt, och att det är nödvändigt att avskaffa särreglerna för u-ländernas utrikeshandel. Detta hindras dock av maktstrukturen inom GATT och gör det svårare att lösa tidens handelsproblem. Boken fick uppskattande recensioner. Bland dem märks särskilt den unga, radikala nationalekonomen Gunnar Adler-Karlssons anmälan i *Dagens Nyheter*. Han läste in boken i den då pågående debatten om relationen mellan industriländerna och tredje världen och var kritisk mot i-ländernas handelspolitik som missgynnade de fattiga länderna. Adler-Karlsson betraktade boken om GATT som ett internationellt standardverk på området och prisade Karin Kock för att hon "lyckats behålla sin radikala vilja för förbättring och till förändring av vårt samhälle, den här gången av de rika ländernas egoistiska sätt att driva sin handelspolitik."

Hur var då Karin Kock som nationalekonom? Vilken var hennes vetenskapsteoretiska grundsyn? Utöver de arbeten som jag räknat upp ovan bestod hennes samlade produktion av ett stort antal publikationer av olika slag: hennes bidrag till slutförandet av det stora nationalinkomstprojektet som bedrevs vid Stockholms högskola, *National Income of Sweden*, ett stort antal utredningsuppdrag, artiklar i vetenskapliga tidskrifter och festskrifter, en fakultetsopposition med åtföljande recension, populärvetenskapliga arbeten, pamfletter och broschyrer. I vetenskapshistoriska översikter framställs Karin Kock i första hand som en empiriker i betydelsen att den som letar efter formler, hypoteser och explicita modeller i hennes skrifter får leta förgäves. Kock själv uttryckte

sig sällan i vetenskapsteoretiska termer, men av de få tillfällen då hon gjorde det kan vi dra slutsatsen att hon identifierade sig som en institutionalistiskt och historiskt inriktad nationalekonom i likhet med de brittiska och andra, historiskt och samhällsvetenskapligt orienterade ekonomer och ekonomhistoriker vars föreläsningar hon följde och vars arbeten hon blivit influerad av under sina studier vid London School of Economics på 1920-talet. Uttryckt på ett annat sätt skulle hennes vetenskapsteoretiska inriktning även kunna kallas "tillämpad ekonomi". Att hon valde att skriva in sig i den traditionen har sin grund i historiska och strukturella omständigheter och, naturligtvis, i hennes egna, personliga val.

Förutsättningar för karriärval

Det är inte möjligt att skriva om akademiska kvinnor och deras vetenskapliga prestationer under Karin Kocks aktiva år, mellan 1920- och 1950-talen, utan att uppmärksamma de restriktioner och hinder – strukturella, normativa och symboliska – som kvinnor mötte när de skulle ta sig in i och klättra i de akademiska hierarkierna. Karin Kock inledde sin akademiska bana i en brytningstid, några år före 1920-talets demokratiska genombrott. Rösträtt för kvinnor infördes 1921 och den nya giftermålsbalken, genom vilken gifta kvinnor blev myndiga, infördes samma år. Den s.k. behörighetslagen, som

"Herr Ränta". Tecknad bild av Karin Kock
(av Ernst Åkerbladh). Förmodligen 1930-talet.

avskaffade den tidigare lagstiftning som hindrat kvinnor från att söka statliga tjänster på samma villkor som män, trädde i kraft 1925, sju år efter att Karin Kock påbörjat sina licentiatstudier och fyra år innan hon disputerade. Stockholms högskola var en privat högskola och som sådan en institution där det inte fanns några formella hinder för kvinnor att avancera i den akademiska tjänstestrukturen även före 1925. I praktiken hade dock endast enstaka kvinnor disputerat vid högskolan, och ännu färre utnämnts till docenter, vid tiden för Kocks disputation. Den normativa kodningen av den offentliga sfären som en manlig domän var stark och Kocks intresseområden – nationalekonomi, penning- och finanspolitik – uppfattades som "manliga" kunskapsområden.

Karin Kocks vägval – att på Gustav Cassels förslag kombinera doktorandstudierna

med ett arbete på banken – var således både institutionellt och ekonomiskt betingat: hon behövde försörja sig. Valet stakade ut en inriktning för hennes vetenskapliga bana – en praktiskt inriktad karriär inom tillämpad ekonomi – och förde med sig en annorlunda väg än den som hennes manliga generationskamrater, också med stöd av Cassel, uppmuntrades att välja. Medan Bertil Ohlin åkte till Cambridge och Harvard och Gunnar Myrdal till New York för att förkovra sig teoretiskt, åkte Karin Kock till London School of Economics (LSE).

LSE var en högskola som startats på 1890-talet med syftet att utbilda effektiva och kompetenta högre tjänstemän för det moderniserade brittiska imperiets behov. Den var på 1920-talet ännu inte det statusuniversitet som det kom att bli efter andra världskriget. Valet av LSE som studiemiljö för Karin Kock var genomtänkt. Där kunde kvinnor studera på samma villkor som män och där kom hon in i en kosmopolitisk, intellektuell miljö med många kvinnliga studenter och forskare. Hon fick tillfälle att träffa kvinnliga lärare inom sina intresseområden, något som inte förekommit under hennes utbildning i Sverige.

De två studieresorerna till England (1919–20 och 1925–1926) var formativa för Karin Kock som forskare. Ekonomidisciplinerna vid LSE var under hennes studietid fortfarande i en formativ fas. Nationalekonomin dominerades av professor Edwin Cannan (1861–1935), vars föreläsningar hon följde, och disciplinen var inriktad på tillämpad forskning och undervisning. Den guidande principen var att de teoretiska kunskaperna bör kunna omsättas i praktik. Ekonomisk historia var under Cannans inflytande en integrerad del av nationalekonomisk forskning och undervisning. Den inriktning på analytisk, matematiskt

orienterad nationalekonomisk forskning och undervisning, vilken förespråkades till exempel i Cambridge av Alfred Marshall och som kom att bli disciplinens huvudfåra, vann insteg på den nationalekonomiska institutionen vid LSE först under 1930-talet när Lionel Robbins inträdde som professor 1929 och fick sällskap av Friedrich von Hayek 1931. I diskussionen om inriktningen på Karin Kocks vetenskapliga orientering – med en kombination av teoretiska studier och arbete som statistiker och marknadsanalytiker – är det alltså viktigt att komma ihåg att det var den inriktning som dominerade ekonomidisciplinerna vid LSE under 1920-talet. Det var den inriktning som Karin Kock i sin avhandling skrev in sig i, och som kom att prägla hennes vetenskapliga arbeten under resten av henne karriär.

Vetenskap och politik i förening – *Kvinnoarbetet i Sverige*

Under hela sitt yrkesverksamma liv var Karin Kock engagerad i kvinnorörelsen. Hon anslöt sig till i Akademiska Kvinnors Förening 1918, fungerade som ordförande i föreningen under 1926–1933, och var även vice-ordförande i de akademiska kvinnornas internationella organisation, International Federation of University Women, under 1936–1947. Hon

innehade därutöver höga positioner i yrkeskvinnors föreningsrörelse som ordförande i Svenska Kvinnoföreningarnas Samarbetskommitté (1936–1945) och som ordförande i Yrkeskvinnors samarbetsförbund (1945–1947).

I liberalfeministisk anda argumenterade Karin Kock under hela sitt liv för stegvisa reformer, för samarbete mellan könen, för utbildning, och för att kvinnor med hjälp av kunskap och kompetens ska ta plats i de samhälleliga institutionerna på alla nivåer. Hon pläderade konsekvent för att kvinnor ska eftersträva att uppnå maktpositioner på områden och i organisationer där den verkliga makten finns, och inte nöja sig med att arbeta i kvinnoorganisationer eller på kvinnodominerade fält. Det senare draget accentuerades i hennes tänkande när hon blivit statsråd och chef för SCB. "Det låg i tiden att en kvinna skulle in i regeringen och man får vara tacksam över att jag fick ägna mig åt ekonomiska frågor i stället för skola eller socialpolitik, något som man inbillar sig att kvinnor är mest lämpliga för", konstaterade hon ironiskt i en intervju på 1970-talet när hon ombads att blicka tillbaka på sin statsrådstid.

Karin Kock var kvinnorörelsens ekonomiska expert under en period, mellan 1930- och 50-talen, då allt fler utbildade kvinnor sökte sig till arbetsmarknaden. Hennes nationalekonomiska kompetens kom till sin rätt och lämnade ett bestående avtryck i den svenska 1900-talshistorien genom hennes medverkan i den s.k. Kvinnoarbetskommittén under 1935–38. Kvinnoarbetskommittén var en statlig utredning som tillsattes av finansminister Ernst Wigforss i den socialdemokratiska regeringen på sommaren 1935 i syfte att möta den opinion som sedan slutet av 1920-talet allt starkare ifrågasatt gifta

Karin Kock med Margaret Bowie, ordförande i de brittiska akademiska kvinnornas organisation.
Vid International Federation of University Women's sammankomst i London 1946.

kvinnors rätt att lönearbete. Utredningens slutrapport 1938 bidrog till att Sverige, som första land i världen, förbjöd arbetsgivare att avskeda kvinnor på grund av giftermål, trolovning eller graviditet. Utredningen leddes av riksdagsledamoten och kvinnoaktivisten Kerstin Hesselgren, med Alva Myrdal som sekreterare. Karin Kock kallades att bistå den som expert i arbetsmarknads- och löneteoretiska frågor. Genom sitt bidrag skrev hon in sig i 1900-talets svenska kvinnohistoria.

Bakgrunden till utredningen var en idag ofta bortglömd stridsfråga, den om kvinnors arbetsmarknadsdeltagande. Frågan var politiskt brännbar inte enbart i Sverige utan i de flesta länder i Västeuropa och USA under mellankrigstiden. I synnerhet gällde det välavlönade arbeten, med hänvisning till massarbetslösheten och 1930-talets ekonomiska kris. I Sverige hade 1920-talets reformer och behörighetslagen, som garanterade kvinnor och män lika rättigheter på den statliga arbetsmarknaden (med några undantag), ökat gifta kvinnors möjlighet att lönearbete. Det ledde till ett växande motstånd mot deras förvärvsarbete, som var utbrett bland statsanställda, många politiker, fackföreningsmän och inom Kooperativa Förbundet. En sammanslutning kallad "Männens förening" utpekade förvärvsarbetande gifta kvinnor och kvinnorörelsen till sin huvudfiende, och vid en omröstning i riksdagen 1926 hängde det på tre röster om den nya behörighetslagen skulle dras tillbaka. I praktiken avskedades kvinnor vid giftermål och barnsbörd från banker, försäkringsbolag, restauranger och affärer och vissa industrier. I Sverige har det sedan länge varit vanligt att tillsätta statliga utredningar i känsliga frågor, när riksdagen varit oenig eller när beslutsunderlaget för statliga åtgärder ansetts för magert. I andra länder

som Danmark, Norge, Tyskland och England stiftades lagar på statlig och kommunal nivå mot de gifta kvinnornas rättigheter utan utredningar.

Kvinnoarbetskommitténs arbete under 1935–1938 mynnade ut i en noggrann kartläggning av kvinnors arbete, både gifta och ogifta kvinnors, både heltidsarbete och deltidsarbete. Utifrån ett omfattande empiriskt material (enkäter, folkräkningsstatistik, utfrågningar och konferenser med arbetsgivare och fackföreningar) och med hjälp av Karin Kocks löneteoretiska och ekonomiska analyser konstaterade utredningen att de gifta kvinnornas arbete var nödvändigt för produktionen och inte konkurrerade med mäns arbeten. Insamlingen av empiriskt material hade styrts av teoretiskt motiverade frågeställningar om utbud och efterfrågan på arbetskraft, löneskillnader och institutionella hinder för kvinnors lönearbete. Utredningens analytiska kärna var konstaterandet att arbetsmarknaderna var horisontellt och vertikalt segregerade. Dess empiriska undersökningar visade att kvinnor och män sällan fanns i samma branscher och på samma arbetsplatser, och att de sällan utförde samma arbetsuppgifter. Och om de händelsevis gjorde det, hade kvinnor sämre betalt än män. Slutsatsen var alltså att den politiskt infekterade frågan om att gifta kvinnor trängde ut män från sina jobb i grunden var felställd.

Karin Kocks bidrag till utredningen, *Kvinnoarbetet i Sverige*, publicerades i en särskild bilaga. I efterhand framstår det som ett av hennes teoretiskt sett mest betydande arbeten, vid sidan av avhandlingen. Analysen, som *Kvinnoarbetet i Sverige* bygger på, hade hon formulerat redan tidigare och presenterat i en första version vid Fredrika Bremerförbundets diskussionsafton 1932. Den byggde på den vetenskapliga diskussion som

Karin Kock, statsråd, förmodligen i Uppsala, oktober 1947. Foto: Uppsala-Bild.

hade förts i England sedan 1890-talet och som kulminerade i en debatt i den ansedda nationalekonomiska tidskriften *Economic Journal* i början av 1920-talet. I England, liksom i övriga Västeuropa och USA, hade kvinnors arbetsmarknadssituation varit en brännande politisk fråga sedan sekelskiftet 1900. Den diskuterades i statliga utredningar och i fackföreningssammanhang och den debatterades i vetenskapliga tidskrifter. Till skillnad från i Sverige, där nationalekonomin var en så gott som helt manligt dominerad disciplin, fanns i England och USA en grupp kvinnliga nationalekonomer och statistiker som hade utbildats vid de kvinnouniversitet som grundades under andra delen av 1800-talet. Dessa kvinnor var ofta aktiva i tidens sociala rörelser – kvinnorörelsen, freds-rörelsen och den sociala reformrörelsen – och de förde in kvinnofrågor i den nationalekonomiska teoridebatten. Teorin om segregerade arbetsmarknader, som idag utgör grundbulten i feministisk arbetsmarknadsanalys, utvecklades ur dessa debatter som också influerade Karin Kocks analys. Den utgick, enligt hennes bevarade anteckningar, från en analys som den brittiska, institutionalistiska ekonomen P.S. Florence presenterade i *Economic Journal* 1931. I teoretiska termer handlade debatten om olika teoretiska synsätt angående kvinnolönerna: skulle det faktum att kvinnors löner generellt sett var lägre än mäns betraktas som ett prisbildningsproblem – vilket i grunden är ett neoklassiskt synsätt – eller påverkades kvinnolönerna även av de olika institutionella faktorer som styrde utbudet och efterfrågan av arbetskraft?

I *Kvinnorarbetet i Sverige* utvecklade Karin Kock den brittiska teoridiskussionen på ett självständigt sätt. Hon tog löneskillnaden mellan kvinnor och män som en utgångspunkt

och betraktade den som en institutionell faktor för att analysera de omständigheter som påverkade utbudet och efterfrågan på kvinnors arbete. Hon kombinerade på så sätt neoklassisk arbetsmarknadsteori med institutionalistisk analys. Det är en ansats som från 1970-talet och framåt blev dominerande bland feministiska nationalekonomer, vilket visar att Karin Kocks arbete låg långt före sin tid. Det är intressant att hon – som var Sveriges enda aktiva kvinnliga nationalekonom – förde in de analytiska insikterna från den internationella debatten i den svenska nationalekonomiska diskussionen, och in i en svensk utredningskontext.

I vetenskapliga utlåtanden mottogs Kocks arbete på olika sätt. Hennes fakultetsopponent, professor Sven Brisman, betraktade i samband med ett sakkunnigutlåtande om ett lektorat på 1940-talet

Kvinnoarbetet i Sverige inte som ett vetenskapligt arbete som var värt att nämnas över huvud taget. Erik Lindahl uttryckte sig i samma sammanhang uppskattande om det, i allmänna ordalag. Kocks yngre kollega Tord Palander däremot diskuterade det ingående och betraktade det som ett både empiriskt och teoretiskt intressant arbete, och som en av höjdpunkterna i Kocks produktion. I övrigt var vetenskapssamhället ointresserat och utredningen glömdes bort. Den uppmärksammades vetenskapligt först på 1980-talet då nästa generation kvinnliga nationalekonomer åter lyfte fram frågor om kvinnors lönearbete i ett temanummer om kvinnor och nationalekonomi i *Kvinnovetenskaplig tidskrift*. Christina Jonung och Inga Persson Tanimura använde då Kocks analys som inspirationskälla i en teoretisk diskussion om kvinnors löner i dagens Sverige.

Karin Kock själv återkom till kvinnofrågor när hon som överdirektör för SCB kom i en inflytelserik position där hon kunde påverka vilken statistik som skulle samlas in, och vilka frågor som skulle besvaras med hjälp av den. Hon inledde på SCB ett omfattande förändringsarbete som gick ut på att reformera de föråldrade metoderna för insamling och bearbetning av offentlig statistik och skapa en organisation för stickprovsundersökningar. En av de nya statistiska insamlingar som hon initierade var en specialundersökning om gifta kvinnors förvärvsarbete, en kartläggning av ensamma mödrars försörjningssituation, en specialbelysning om kvinnors yrkesverksamhet och en undersökning om familjebildning och fruktsamhet. Det var första gången i svensk historia som det blev möjligt att i detalj, och med statistisk säkerhet, visa hur stor andel gifta kvinnor som hade kontakt med arbetslivet, i vilken grad familjeinkomsten var

beroende av hustruns arbete och hur fruktsamhetsmönstren varierade mellan förvärvsarbetande kvinnor i olika åldrar och inkomstgrupper, samt hur många kvinnor och män som var ensamstående föräldrar. Det som vi idag uppfattar som sedvanlig social statistik, med uppgifter som är nödvändiga för att förstå samhället och formulera politiska förslag, var alltså en nyhet på 1950-talet.

Privatlivet som stöd och begränsning

I vetenskapshistorisk litteratur har frågan om "what it takes to be a scientist" traditionellt besvarats genom studier av enskilda forskares liv och gärning. I modern forskning har myten om det ensamma (manliga) geniet blivit ifrågasatt. Idag vet vi att vetenskapliga karriärer förutsätter livsval som ofta har betraktats som privata, men utan vilka den vetenskapliga verksamheten inte hade varit möjlig att genomföra.

Privatlivets relationer modellerade även Karin Kocks vetenskapliga bana. Hon mötte sin man och stora kärlek, advokaten Hugo Lindberg (1887–1966), någon gång i början av 1930-talet. Då var både Kock och Lindberg redan offentliga personer. Hon var i 40-årsåldern och porträtterades i pressen som "en kvinnlig docent i nationalekonomi". Lindberg var några år äldre, en framgångsrik brottnålsadvokat, känd för sina insatser i flera omtalade rättegångar som skapade stora rubriker i dagspressen. Paret gifte sig 1936,

Dans på Hugo Lindbergs 60-årsdag på Piperska muren i Stockholm.

bosatte sig i en våning på Jacob Westinsgatan på Kungsholmen och skaffade sig ett sommarställe på Smådalarö i Stockholms skärgård. På 1950-talet köpte de en semesterlägenhet i ett nerlagt hotell i Menton på franska Rivieran.

Mötet med Lindberg blev en vändpunkt i Kocks liv, både privat och professionellt. Hon var ensamstående när hon disputerade och påbörjade sin akademiska bana. Som ogift kvinna var hon avvikande och utesluten från de kottier och det sällskapsliv varvid akademiska par umgicks med varandra och skapade informella kontakter som fungerade som ett smörjmedel i de professionella nätverken. Som gift kvinna blev hon inbjuden att delta, och kunde bjuda tillbaka. Vid sidan av sina omfattande professionella åtaganden hade Kock och Lindberg ett intensivt socialt liv i sina olika bostäder, dokumenterat i deras gästböcker. Hemmet fungerade som en halvvoffentlig sfär för representation och som en arena för att bevara och fördjupa professionella kontakter. I tillägg till Lindbergs advokatkollegor ingick många av tidens mest kända intellektuella, politiker och konstnärer som återkommande gäster i vän- och bekantskapskretsen.

Kock och Lindbergs äktenskap var av allt att döma lyckligt. Parets brevväxling – de skrev till varandra nästan dagligen när de var på tjänste- och utlandsresor på var sitt håll – visar att de hade ett stort emotionellt och intellektuellt utbyte av varandra, att äktenskapet fungerade som en kraftkälla och som ett professionellt stöd för dem båda. Samtidigt begränsade giftermålet i viss mån Kocks professionella handlingsutrymme. Hugo Lindberg var socialt och ekonomiskt fast förankrad i huvudstaden, med advokatkontor på Kungsgatan och sina yrkesmässiga och sociala nätverk. Han kunde inte

tänka sig att lämna Stockholm under längre perioder, till skillnad från Kocks manliga kollegor vars hustrur följde sina män till utlandsvistelser och nya tjänsteorter. Så avsåg Karin Kock, till exempel, 1934 när hon träffat Lindberg, ett prestigefullt anslag som Rockefellerstipendiat som skulle tagit henne på en längre forskningsvistelse i USA i syfte att förkovra sig inom sitt forskningsfält. Och senare, på 1940-talet då hon redan uppnått professorskompetens, deklarerade hon att hon av privata skäl inte tänkte söka tjänster utanför Stockholm-Uppsalaområdet. Det begränsade hennes möjligheter att söka och erövra en ordinarie professorstjänst, en omständighet som hennes kollegor påpekade när de föreslog att regeringen skulle tilldela henne en personlig professors-titel vilket hon fick 1945. Hugo Lindberg avled 1966 och Karin Kock levde i tio år efter hans bortgång.

Källor och litteratur

Karin Kocks arkiv, Kungliga biblioteket, Stockholm.

Chassonnery-Zaïgouche, Cléo – Forget, Evelyn L.
och Singleton, John D. (2022), "Women and Economics:
New Historical Perspectives", *History of Political Economy* 54
(annual suppl.) DOI 10.1215/00182702-10085587

Franguer, Renée & Niskanen, Kirsti (2019), "Striden om
yrkesförbudet", *Könspolitiska nyckeltexter. Från Det går an till #metoo*
(red. Klara Arnberg, Fia Sundevall & David Tjeder), Makadam.

Henriksson, Rolf (2000), "Karin Kock 1891–1976",
A Biographical Dictionary of Women Economists
(red. Dimand, W.W, Dimand M.A. & Forget, E.), Edward Elgar.

Jonung, Christina & Persson Tanimura, Inga (1987),
"Nationalekonomisk forskning ur kvinno- och
jämslälldhetsperspektiv", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 7 (1).

Jonung, Christina & Ståhlberg, Ann- Charlotte (2003),
"Nationalekonomins frukter – även för kvinnor",
Ekonomisk debatt 31 (3).

Jonung, Christina & Jonung, Lars (2013),
"Karin Kock 1891–1976, *Ekonomisk debatt* 41 (7).

Niskanen, Kirsti (2007), *Karriär i männens värld.*
Nationalekonomen och feministen Karin Kock, SNS.

Niskanen, Kirsti (2011), "Den intellektuella parrelationens
politik och praktik. Karin Kock och Hugo Lindberg",
Par i vetenskap och politik (red. Annika Berg,
Christina Florin & Per Wisselgren), Boréa.

I över 100 år har Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) varit en mötesplats för Sveriges framtid. IVA samlar kompetens och erfarenhet från mer än 1 200 invalda akademiledamöter och 250 företag. Vi bygger broar mellan näringsliv, offentlig verksamhet, akademi och politik.

För mer information, besök www.iva.se.

Publicerad av Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA),
Kirsti Niskanen, professor emeritus,
Historiska institutionen, Stockholms universitet

IVA, Box 5073, 102 42 Stockholm
Telefon: 08-791 29 00
E-post: info@iva.se
Webbplats: www.iva.se

IVA-M 562 • ISSN 1102-8254 • ISBN 978-91-89181-72-4

Redaktör: Sofia Yngwe, IVA
Grafisk form: Pelle Isaksson, IVA
Tryck: Nyborgstryckeriet, Stockholm, 2025

Kungl. Ingenjörsvetenskaps
Akademien

IVA-M 562 • ISSN 1102-8254 • ISBN 978-91-89181-72-4